

tudi na šolah v Prekmurju, od nekdanj. Že v mladih letih mi je bilo tako odprto, z Miškom Kranjcem in prvimi prijatelji, ko sem še sodeloval v *Mladih potih*. Redno me vabijo tja, redno nastopam tam in jih čutim nič manj kot svoje v Barkovljah ali na Colu pri Repentabru. Tukaj sem včasih razočaran, ko otroci iz mešanih zakonov ne razumejo več izrazov, kot je lestev, v mojih pesmicah. A to je tudi problem moje starosti, s časom postanemo vsi starci bolj sitni. Nastopam kdaj tudi v italijanskih šolah, saj imam nekatera dela prevedena. Žal pa nimam več dovolj energije za bolj oddaljena vabila iz Slovenije.

Ne morem si kaj, da vas ne bi za sklep vprašala o vašem odnosu do Borisa Pahorja.

Razumeva se vseskozi, ker sva oba levičarja. A bodimo si nekaj na jasnem: njegov kulturnopolitični pomen je neprimerno večji od literarnega. To je treba povedati, na lep način, seveda. Medtem pa je bil Alojz Rebula zame na nasprotnem bregu, a občudoval sem ga kot kraškega fanta in profesorja.

Rebula je bil izjemen romanopisec, ki je dosegel vrh z mogočnim *V Sibilinem vetru*, s *Senčnim plesom*, prikazom povojnega Trsta, in *Vinogradom rimske cesarice*. Visoko ga je cenil že Vladimir Bartol. Zame je izpisal najboljša poglavja o teh krajih. A kasneje ga je politika zapeljala v kalne vode.

Melita Forstnerič Hajnšek

Večer, 19. september 2018

Suzana Tratnik: »VEČ MOŽNOSTI, MANJ AVTONOMIJE«

Tombola ali življenje! (Mladinska knjiga, 2017)

(Foto Robert Balen)

Mladostnice (in mladostniki) so velikokrat tudi protagonisti vaših (kratko)proznih del za odrasle. Zato se zdite idealna avtorica za odgovor na vprašanje: kakšna je razlika? Kdaj (p)ostane neka zgodba o odraščanju literarno delo za mladino in kdaj (p)ostane branje za odrasle?

Moj prvi roman *Ime mi je Damjan* je bil po izidu kategoriziran kot mladinski. Ne vem, kako se je to zgodilo, sama ga nisem pisala z mislijo na nobeno generacijo. Tombolo pa sem poslala na razpis za mladinski roman in sem se še bolj potrudila postaviti v ospredje mlade ljudi. Pred objavo sem po navodilih urednice Alenke Veler pripoved ekonomizirala, torej krajšala povedi, se izogibala ponavljanjem, predolgim razlagam

in odvodom ... Kar je bila dobra lekcija tudi za pisanje nasploh – zakaj pa bi za odrasle pisali kačaste stavke in se ponavljali? Šalo na stran, tudi Tombola je t. i. crossover delo, torej za vse generacije. Včasih lahko oznaka mladinsko delo odvrne nekatere bralce, kar je škoda, ker odrasli nosimo v sebi še vedno radovednega najstnika.

Tako imenovane aktualnosti me velikokrat dolgočasijo »Problemski mladinski romani« se radi ukvarjajo z aktualnimi in akutnimi težavami od anoreksije do odvisnosti od vsega mogočega, virtualnih svetov in resničnostnih šovov. Bi rekli, da vaši romani govorijo o trajnih travmah, travmah vsakega odraščanja, ne glede na spremljajoče in spreminjajoče se pojavne oblike?

Tako imenovane aktualnosti me velikokrat dolgočasijo. Ne ljubi se mi o tem, s čimer mi mediji trenutno perejo možgane, še brati, gledati v filmih ali celo pisati. Strinjala bi se z vami, da so nekatere zakonitosti in travme odraščanja v bistvu enake, jih je pa verjetno treba opisovati in približevati skozi pojave in mite dobe, v kateri živimo. Skupinsko sramotenje neke učenke pri razredni telovadbi ali zaradi objave na spletu je v osnovi isti problem, so pa zdaj izrazna sredstva drugačna, tudi bolj uničujoča, prav tako je močnejša podpora žrtvam in opisi zvrsti nadlegovanja kirurško natančni, a včasih nič bolj učinkoviti kot pred desetletji.

Mija, protagonistka romana Tombola ali življenje!, ni ekscesno problematična, resnosti njenih težav, globine njenih ran se zave bralec počasi. Mislim, da ste res sugestivno izpisali odnos med mladostnico in njenim nikoli odraslim očetom. Bi rekli, da je otroška nemoč, da bi prekinila ta začarani krog vedno znova izdanega zaupanja, poglavitni vir njenih težav?

Mija je na mnogih prelomnicah, a glavna je ta, da mora začeti hoditi s svojimi nogami, ne tujimi. To je po navadi enako odraščanju, ki se seveda ne posreči vsem in le redkim v celoti. Kot najstnica ima svojo trmasto pamet, a tudi sanjari, da jo bodo kot človeka uresničili prav tisti, ki so ji v resnici tako fizično kakor emocionalno najbolj daleč.

Zato si poišče fanta, s katerim lahko ponovi zgodbo razmerja s svojim očetom. Ko spregleda fanta, prepozna tudi neresnost svojega očeta. Sama odkrije svoj interes in odkoraka naprej, očetu pa pusti, da vozi dalje svoj nori krog po zidu smrti. Ko je izgubila iluzijo o očetu, je pravzaprav izgubila tudi njega, življenje pa se ji je za to grenko klofuto odkupilo z dragocenim spoznanjem.

Okolje vaše proze je ponavadi malomestno in obrobno, zdi pa se, da ostaja enak tudi čas in da je to čas vašega odraščanja. Gre za »neusahljiv vir navdiha« ali odločitev, da je najboljšo pisati o tem, kar poznamo?

Okolje, v katerem sem odraščala, je neusahljiv vir navdiha. Včasih se mi dozdeva, da tudi moje poznejše izkušnje in doživljanja velikokrat padejo v ta isti bazen, iz katerega črpam. Potrebujem to verjetje, da vem, iz česa črpam, in da občutim stvari in dogodke, kot da jih poznam do obisti. Ali jih res, niti ni pomembno. Pišem tudi o stvareh, ki jih nisem doživela osebno, če jih lahko podoživim kot avtorica. Če ne, se jih raje ne lotevam, ker bi se počutila kot popisovalka, ne kot ustvarjalca.

Mislite, da je za današnje mladostnike Tombola ali življenje! v nekem smislu že zgodovinski roman?

Po mojem je lahko že to, kar je nastalo v začetku nove države Slovenije, za neko generacijo 'zgodovinsko'. Hkrati pa bo tudi kmalu hipstersko, saj se vse kar naprej vrača, ne samo t. i. grda

moda po zgledu sedemdesetih, ampak tudi avdiokasete in vinilke, hkrati pa so videokasete in zgoščenke že muzejski predmeti. Tudi mladi namerno opuščajo socialna omrežja. Še jaz se sprašujem, kako sem sploh komunicirala z ljudmi v časih, ko doma nismo imeli niti navadnega telefona, telefonske govorilnice pa ni bila vedno na voljo. Morda tako kot mladi v mojem romanu, ko so morali več razmišljati drug o drugem, da bi vedeli, kje živijo in kje se lahko srečajo.

Imate »odzive s terena«, predstavljate roman po šolah?

Roman je še razmeroma nov in ga še nisem veliko predstavljala po šolah oziroma sem predstavljala druga dela.

Kakšni bralci so danes mladi? Ali tudi vi mislite, da jih je manj kot nekoč?

Morda isti bralci, kot smo bili mi? Lahko da berejo celo več na pametnih telefonih ali tablicah, le da so te stvari krajše in manj zahtevne. Pred desetletji so mnogi ljudje nehali pisati, ko so zaključili šolanje, danes pa vsi pišejo še naprej po telefonih in e-mailih, a to ne pomeni, da večino pisanja poglobljajo. Kolikor se spomnim, so bile vedno manjše skupinice zagretilih mladih bralcev in bralk. Poznam nekaj deklet, ki so jih starši celo ovirali pri 'pretiranem' branju, da se jim ne bi utrgalo ali pa da se ne bi slučajno poročile s knjigo. Slišati je absurdno, a neka moja znanka pripoveduje, kako so jo doma silili v petek zvečer med vrstnike, ona pa se je s knjigo v roki odkradla v park in brala na klopi pod

lučjo. Dostikrat pa ti odrasli znajo težiti, da beri raje šolske knjige ali kaj bolj koristnega, kot je leposlovje, za katero nam pozneje v življenju tako in tako zmanjka časa. V branju ne bi smeli le iskati koristi, morali bi prepoznati užitek. Morda je napačno, da v branju pogosto vidimo funkcionalnost, nekaj, kar bo mladino bodisi na tlesk kultiviralo ali pa jo v primeru pretiranja naredilo nenormalno. Vlečejo pa po mojem najbolj zgledi, četudi so tihi. Mislim, da te branje začara, če imaš v otroštvu vsaj enega človeka, ki srčno rad bere in pozabi na vse okoli sebe.

In ja, četudi je nemoč mladosti večna – kakšne posebne ovire postavlja mladim na pot naš čas?

Ne vem, če sem pravi naslov, da bi odgovorila na to. Jaz si že lahko predstavljam, kaj vse je danes zanje drugače in lažje ali težje, kot je bilo v moji mladosti, toda zdaj na to gledam z očmi odraslega človeka. Zato bo moj pogled vedno nekoliko drugačen in zanje 'neobjektiven'. Nam se zdi naša mladost lepša v vsem tem, kar smo takrat imeli in česar nismo imeli, saj smo si morali veliko stvari sami ustvariti ali pa se jih drugače domisliti. Včasih je na delu kratko malo nostalgija za našo mladostjo, niti ne toliko za minulimi časi. Vsekakor pa se mi dozdeva, da imajo mladi, pa ne samo oni, danes bistveno več možnosti, a tudi manj lastne avtonomije.

Petra Vidali

Večer, 19. september 2018